

DISSESSATIO III.

DISSE^RTATIO III

DE RELIGIONE NATURALI

SECTIO I.

QUIDDITAS, EXISTENTIA ET VERITAS RELIGIONIS

§ I. PRÆCOGNITA

Qui veram Religionem, quæ est Christiana, impugnant, plerique etiam Naturali Religioni re ipsa excidium minitantur; maxime quod Scripturam sacram, uti omnem revelationem seu Naturalistæ abjiciant, in qua tamen vel continentur, vel fundantur officia omnia Religionis Naturalis. Hæc cum dictet et urgeat legum præcipue naturalium observantiam, de utrisque agendum. Lex vero et Religio Naturalis oriuntur ex summo jure divino imperandi, et hoc non tantum ex eo, quia omnipotens est; sed etiam quia Dei omnipotens voluntas sanctissima est, æquissima et sapientissima, quæ est ipsa lex aeterna ac immutabilis, illi decernens jus imperandi, qui fines optimos novit, mediaque maxime idonea ad hos optimos fines obtinendos; quique propter infinitam perfectionem omnia optime moderari et vult et potest. Eadem toti naturæ rationali imponit obedientiae officium, cum ostendat, hoc Dei imperium omnibus profuturum.

§ II. THEMATA

I. Per Religionem Naturalem rite intelligitur collectio officiorum omnium, sive erga Deum, sive erga seipsum et proximum, quæ ex Divinæ Naturæ et conditionis humanae consideratione ratione investigari et concludi possunt

PROBATIO. Hæc notio vere constituit cultum Dei internum et externum, qualem recta ratio dictat naturæ rationali; ac vere eudem discernit a Religione supernaturali, quæ insuper Mysteria continet intelligentiæ nostræ inaccessa, atque præcepta imponit viribus gratiæ supernæ adimplenda, utraque a Deo auctore fidei et gratiæ supernaturalis mortalibus libere communicata. Igitur naturæ insita Religio Naturalis cum hominum sensibus nascitur et explicatur; evolvitur argumentatione, et demonstratione fulcitur: naturam

rerum ordinem et Providentiae naturalis leges inquirit, officiaque duce natura designat in cognitis rerum convenientiis posita, vere intrinseca, necessaria, indelebilis in animis hominum ratione utentium. Per Legem autem Rationis seu Naturae intelligitur collectio praceptorum, quam sua cuique conscientia promulgat, aut quam sibi proprio marte potest confidere.

II. *Existit Religio Naturalis vera vereque divina, quam homo exequi tenetur.*

PROBATIO. Existit Deus summe perfectus et infinite sapiens naturæ rationalis Conditor ac Rector, qui ineundo consilium creandi Mundum non potuit non a natura rationali intendere tum sui cognitionem et amorem (ideo et in terra et in celo sapientiæ et magnificientiæ sue explicans divitias, et universa celestia et terrestria condens in hominis gratiam), tum sui veneracionem per certos ritus et sacrificia. Hic vero est cultus Dei exterior ad contemplandum supremum Dei dominium, ille autem interior ad redamandum tot bonorum auctorem, patrem optimum et summum benefactorem; in quo utroque stat Religio; naturalis, quam ipsa dictat ratio officiorum et præceptorum naturalium præco; vera vereque divina, quæ nature rationalis legis que naturalis auctorem et sui auctorem habet Deum.

Igitur merito Dóctor GENTIUM Græciae stultos potius quam sapientes pronuntiat inexcusabiles, qui cum per ea, quæ facta sunt, sempiternam Dei virtutem cognovissent, eum tamen non sicut Deum glorificáverunt, aut gratias egerunt; sed in cogitationibus suis perditæ nefanda quæque perpetrarunt, non intelligentes, quoniam, qui talia agunt, digni sunt morte, ut qui perpetuam supremæ rationis legem offendant. ROM. I. 20.

III. Existit Lex Naturæ nostræ congruens, diffusa in omnes, dictans officia naturæ rationalis, ac præprimis Religionem erga Deum.

PROBATIO. Est quædam vitæ ratio, quam necessario probamus, et sunt quædam vivendi principia tam evidenter æquitatis et sapientiae (e. g. suum cuique tribuendum, fidem servandam, beneficiis gratum animum deberi), quæ doctis et indoctis sponte innescunt, temporum omnium et locorum omnium communia; atque hinc sensus justi et injusti tam est naturalis, tam constans et uniformis, ut nullis possit præfocari præjudiciis, aut passionibus extingui, aut præmiis corrumpi ejus judicium, vigens in sceleratissimis, quibus ita gratiosa est virtus, ut invite probent meliores. Est ratio in homine, quæ in vita instituenda et in singulis fere actionibus perpetuus et domesticus monitor est, et quidem cum tanta auctoritate, ut homo rationis monita nequeat contempnere, quin naturam hominis aspernetur, et ipse se fugiat. Est in singulis hominibus meriti et demeriti sensus, delicti et innocentia conscientia, vel cum jucunda voluptatis affectione, quæ vitam ad dictata rationis institutam semper comitatur; vel cum angore et cruciatu, quibus perturbantur et eliduntur ii, qui magistrum vitæ sequi recusant Rationem; id quod de Impiis et Atheis confitetur **LUCRETIUS**.

Sensu interno, Ratione et Conscientiae consentiunt naturales hominis propensiones, quies ad omnia vitae officia commovemur: quis enim cogitare

queat excellentissimam Dei naturam ac infinitas perfectiones, quin admiratione teneatur, et ad augustissimi Numinis adorationem, timorem et amorem rapiatur? unde factum, ut omnes gentes in colendo Deo consenserint. Quid magis a natura commendatum, quam diligere alios et benefacere? Hujus generalis benevolentiae et gratuitae bonitatis tanta vis est in omnibus hominibus, ut ignotis periclitantibus ultro succurramus, et naturali commiseratione in omnium miserorum opem feramur. Demum quemque a natura excitari ad querenda ea, quae sunt conservantia sui status et ejusdem pertinientia, nullus dubitat.

De ingenio et moribus aliorum hominum quid? Certissima est illa Socratis et PLATONIS observatio, nullum esse juvenem rudem et omni vacuum praedjudicio, qui si recte ac methodice sive de rerum veritatibus, sive de regulis morum interrogetur, non apte respondeat; ex quo experimento alii concludebant, scientiam esse reminiscientiam; alii veritates primas esse homini innatas; inde vero certum, eas ab ipsa natura edoceri. Experientia constat, perditos homines aequum ferre judicium de aliorum hominum actionibus. Novimus, quod etiam flagitosi aliquam virtutis rationem habeant. Nullus est, qui suas actions licet turpissimas defendere non studeat, et illis recti speciem induere. Denique esse legem naturalem, omnes populi agnoverunt; omnesque sapientes et Legislaatores admirerunt legem, quae, ut ait TULLIUS, « nec hominum ingenii excogitata, nec scitum aliquod populorum sit, sed aeternum quiddam, quod universum Mundum regat, imperandi prohibendique sapientiam. »

§ III. COROLLARIA.

Atque ex his itidem liquet, SPINOZAM, HOBESIUM, MANDEVILLIUM, SEXTUM EMPIRICUM aliasve Incredulos sua in Legem et Religionem Naturalem rebellione ipsis Ethnicis scleratores et nonnisi vetustissimorum inter paganos Atheorum, Calliclis, Carneadis, Archelai, Aristippi, Epicuri et Pyrrhonis discipulos esse scleratissimos. Nam sicut apud CALLICLEM luxuria, intemperantia et licentia, modo facultas suppetat, virtus est atque felicitas; et apud CARNEADEM nullum est jus naturale, nulla justitia, aut si sit aliqua, summa est stultitia: sic apud SPINOZAM jus naturale uniuscujusque hominis non sana ratione, sed cupiditate et potentia determinatur. Apud HOBESIUM homines in statu naturae ferociores sunt lupis, ursis et serpentibus; et status hominum naturalis est status belli, et omnium contra omnes; imo quisvis in ista conditione perpetuo intenti sunt in aliis seu fraude, seu vi, seu quovis alio modo praeoccupandis. Apud MANDEVILLIUM privatorum vitia ut ut lege ac Religione naturali prohibita, publica sunt beneficia. Ubi ratio? ubi pudor? ubi humanitas? haec procul dubio vox esset totius sanioris antiquitatis ethnicae, qua, si revivisceret, rationalis naturae abortus detestaretur.

SECTIO II.

INSUFFICIENTIA RELIGIONIS MERE NATURALIS AD VERAM JUSTITIAM.

§ I. PRÆCOGNITA.

Theistæ seu Naturalistæ, ut gravius depriment Religionem Christianam, insolenti præconio extollunt mere Naturalem, cuius officia tam sint in aperto constituta, ut ab omnibus etiam rudibus facile et dilucide perspiciantur; cum illa Christianæ sint obscurissima; et cuius ductum secuti Gentiles honestissime vixerint, cum Christianorum multa et magna sint flagitia. Hujus meritis regnum cœlorum adscribunt, ut adeo VOLTAIRE Socratem, Solonem, Aristidem, Zoroastrum, Alexandrum, Trajanum, Marcum Aurelium et Julianum Apostatam sanctorum fastis ausus sit adscribere; et MARMONTEL in recentissimo suo opere (*Bélisaire*, cap. XV.) Tito, Antonino, Trajano, Catoni et Aristidi per ridiculam apotheosin vita gentilis ac barbaræ præmia inter cœlitores decreverit.

Verum cum ex omnium seculorum experientia compertum habeamus, neminem unquam sola ratione duce omnes ad Religionis et honestatis optimam institutionem necessarias veritates comprehendisse; fuisse barbaras et efferatas gentes in doctrinae ac vite ratione parum a belluis abhorrentes; apud omnes gentes etiam cultiores, quæ nec Mosen nec Christum institutorem habuerunt, summam opinionum perversitatem viguisse; inter omnes omnino Philosophos ne unum quidem repertum fuisse, qui universam de Deo et moribus doctrinam complexus omnia vitæ et Religionis officia docuerit, quin veris falsa misceret; non admodum difficile fuerit, hosce Paganismi restauratores et adoratores revincere evidentissimis argumentis, quies demonstretur, ex Religione sic dicta Naturali nullam esse aut unquam fuisse veram justitiam, et nullam salutem esse posse seu paganis seu hodiernis incredulis, qui cum fide in Christum omnem divinam Revelationem abjiciunt; imo et horum et illorum Religionem nec esse, nec fuisse unquam veri nominis Religionem naturalem. De justitia, quæ scientiam veri et amorem recti, ceu duo præcipua vera Religionis officia complectitur, ducamus initium.

§ II. THEMATA.

I. Religio sic dicta Naturalis non est sufficiens ad recte sentiendum.

PROBATIO. Gentiles solis naturæ viribus relictæ numquam non pessime halucinati sunt circa substantiam Deitatis, ejusdemque cultum ac Religionem. Nam gentes omnino omnes, si Judaicam excipias, idolatriæ fuerunt mancipatae, ita ut aliæ militiam cœli, solem, lunam et astra, aliæ genios et dæmones, aliæ heroes ut ut sceleratos, aliæ plantas vel bruta,

boves, crocodilos et vilissima quæque animantia, aliæ metum adeo, febrem, ipsamque impudentiam pro Diis colerent. Nec sanior erat de Divinitate sensus gentium etiam exultissimarum : Chaldaeî enim inter caeteros populos sagacissimi draconem venerati sunt, et Bel suum rati, invisere in templo feminas, ibidemque epulari : Tyrii, obsidente Tyrum Alexandre, Herculis statuam funibus vinixerunt, ne fugam arriperet : Græci Jovem, Bacchum, Venerem et alia id genus portenta adorabant : Romani dispersa toto orbe Numina collegerunt, summa exin Religione superbi, quod nullam resuerent superstitionem : Galli, preeuntibus Druidis suis, inanibus simulacris thus adolebant, quod et Germani præstiterunt.

In cultu autem Numinis quam multi ritus ridiculi, quam futilis pompa, quam vana Augurum et Aruspicum divinatio, quam multa scelera et flagitia diebus festis admissa, et religione publica consecrata ? Baccho placebat ebrietas, Veneri luxuria, furtum Mercurio. Hic litabatur humano sanguine, qui instar aquæ depluebat : illinc bacchantum furoribus, scortationibus et impudicitiis Numen colebatur, et florales ludi celebrabantur cum omni lascivia. Finitimi Judææ populi filios suos coram idolo Moloch flammis tradiderunt, et Phœnices coram Saturno, rati, sic coli Deum, qui propriam prolem devoraverat; hinc trecentos una die homines eidem immolavit Aristomenes; hinc ex Oraculi mandato decimum quemque e suis filiis Pelasgi mactarunt. Mitto impura et horrenda quævis alia, quæ potius vel deflenda ab Heraclito, vel ridenda a Democrito, quam confutanda esse, edixit LUCIANUS.

Atque haec non tantum invaluerunt, uti de Natura Deorum et horum Religione, ita de fine hominis ultimo errata turpissima, apud unum alterum populum, sed apud omnes propemodum; non tantum apud barbaras et efferatas gentes, sed etiam apud quasvis moratores, in quibus artes et scientiæ floruerunt; neque solum ad breve tempus, sed ab antiquissima ætate, atque in hunc usque diem, quo populi Revelationis luce destituti alii daemones colunt et Magiæ student, uti Madagascari Insulae; aliis horrenda visu idola pro Diis sunt, ut Indis; alii Atheismum profitentur, ut Sinenses quamvis litterati. Sola igitur illa gens, quæ Deum habet appropinquantem sibi, et a quo acceptam habere legem gloriatur, a communi contagione libera, recte de Deo et divinis officiis sensisse deprehensa; Paganorum vero vanissimæ Religiones et infamia instituta summe temeritatis arguant Naturalistas, qui propterea novas gentes e suo cerebro parturiunt, ut vel in terris quibusdam fabulosis famoso suo Rationis regno sedem figant.

in II. Religio sic dicta Naturalis non est sufficiens ad recte vivendum.

PROBATIO. Morum honestatem vitæque rectitudinem ex officio dirigit Ethica et Moralis; sed in utraque quantum non defecerunt ingenia Regnorum præstantissima et clarissimi Philosophi, quibus pene altaria consecravit antiquitas? PYRRHONI nihil non æterna sua dubitatione subvertebant. Academici lacesebant et demoliebant, nihil aedificantes. EPICUREORUM doctrinæ gravissimi errores stigma inusserunt. PYTHAGOREIS doctrina placuit obscura, superstitiosa, ac numeris inextricabilibus involuta. PERIPATETICI a pædantismo nimium spinoso famosi in suis tot scriptis vix quidquam proferunt præter officia civium et instituta civitatum Græciæ, pro gentis humanæ disciplina

parum certe profutura. PERSÆ suas matres ducebant uxores, nec alius, quam ex tali incestu natus princeps Magorum esse potuit. Inter Ægyptios ac tandem ATHENIENSES nupsit frater sorori, invitante Jovis et Junonis exemplo. HELIOPOLITANIS promiscuæ erant mulieres. HIRCANI patrem suæ auctorem vitæ volucribus præbebant et canibus dilaniandum. GRÆCIS et ROMANIS jucundissima erant feralia gladiatorum spectacula, et prolem, quam enutrire haud arridebat, quovis mortis genere enecabant. Quid vero aliud ista spirant Ethice ac morum placita, quam errorem, tenebras et propudosam etiam sapientissimorum vesaniam?

PLATO, divinus ille Plato, præterquam quod astris, telluri et dæmonibus divinam essentiam impertiretur, uxorum communitatem commendabat, permittebat vagos concubitus, et fratris cum sorore commubium; in festis Bacchi ebrietatem approbavit, et nudos utriusque sexus homines digladiari præcepit. ARISTOTELES non tantum de Deo scripsit tam obscure, ut pro atheo a multis haberetur, providentiam ultra coelestia non pretendens, et circa animæ immortalitatem ances ac incertus; sed quam ineptis argumentis confirmat novam suam de Mundi aeternitate opinionem? partuum abacitio[n]es non condemnat, nec in infantes crudelitatem; turpes quoque ac lascivas Deorum imagines probat. ZENONIS gregales Stoici, quorum igneus fuit Deus, plerique fatalem rerum concatenationem defendebant, fornicacionem probabant universi, ipse etiam EPICTETUS; incestum a natura maxime abhorrentem patris et filiae, matris et filii concubitum non horrebant; ut vero intolerabilem homini superbiam ingenerarent, est aliquid, aiebant, quo sapiens antecedat Deum, quia Deus naturæ beneficio, non suo sapiens est: Deus non vincit sapientem felicitate, etiamsi vincat ætate: si cui virtus animusque in corpore præsens, hic Deos æquat. Quid ad ista quam Deo injuriosa, tam homini sive soli, sive in societate posito perniciosa Increduli? Si erubescant, res salva: si vero insaniant adhuc et obdurescant, adoranda simul et timenda sunt Dei vindicis judicia; cum nemo possit corriger, quem Deus pro meritis despicerit.

Obj. I. Celebrantur a tota retro antiquitate Socrates, Plato, Seneca, Trismegistus et alii veteres Philosophi, quos tenuerit ingens studium virtutis et veritatis, qui et nostris temporibus mire deprædicantur tanquam viri integerrimæ vitæ ac doctrinæ, Christianis heroibus multis nominibus præferendi; sufficit ergo lex et ratio naturalis ad scientiam veri et ad amorem recti, adeoque naturalis gentilium Religio ad recte sentiendum recteque vivendum.

RESP. Stet sane sua laus et veneratio illis Philosophis, non quod reipsa incorrupti ac tales fuerint, quales VOLTAIRE depingit; sed quod inter corruptissimos meliores ipsi fuerint. Quippe Socrates, Plato et Cicero, quies nihil divinius novit ethnica antiquitas, tametsi contemptis idolis verum Deum unice colendum cognoverint; tamen, quos privatim irridebant Deos, publice colebant, ac uno ore docebant, in iis, quæ de Religione constituta sunt, nihil esse immutandum; imo expedire falli in Religione civitates. CICERONIS præjudicia popularia et superstitiones patent abunde: nonne enim mirari se ait, quod non rideret aruspex, aruspicem cum videret; jubet tamen, ut in Religione instituta Pontificum et Aruspicum serventur? SOCRATES

jurabat in canem, querum, anatem; in rebus venereis immodicus, et uxoribus etiam vulgaribus usus; invocabat daemonia, litabat Aesculapio, dictus ab antiquis imposturæ magister, derisor, simulator et scurra atticus, in quem vel ex metu poenæ, vel adulatio studio idololatram (qui morti proximus rogavit familiares suos, ut Aesculapio gallum, quem voverat, pro se sacra- rent) merito LACTANTIUS invehitur: « O hominem scurram, si cavillari voluit Religionem; dementem, si hoc serio fecit, ut animal turpissimum pro Deo haberet. » Quam igitur impudens illa ERASMI VOX: sancte Socrates, ora pro nobis?

DE PLATONE sat, credo, dictum; his adde, quod Delphium dæmonem paternum Græciae interpretem appellaverit et ceu Numen celebraverit; Deos et Deorum nepotes Saturnum, Jovem et Junonem in suo Timæo divinis honori- bus dignos judicaverit, atque in Epinomide pro cœlis et stellis divinum cultum præceperit, demum teste TATIANO « Platonem philosophum, quod nimis gulosus esset, Dionysius vendidit. » SENECA, christianus ille stoicus, nunquam ausus est laudare Christianos, metuens invidiam et contrarium patriæ sue morem; notatus pessime a S. AUGUSTINO propter librum hodie non extantem, in quo superstitionum paganicarum absurditatibus omnibus congestis ita subscrpsit, ut eas omnes servari a sapiente vellet, non tanquam Diis gratas, sed tanquam legibus jussas. De TRISMEGISTO S. Augustinus: « Hermes ægyptius, ait, quem Trismegistum vocant, alios Deos dicit a summo Deo factos, alios qui ab hominibus contrectabilia simulacula velut corpora Deorum esse asserit... iste sapiens in tantam venit stultitiam, ut futurum simulacrorum casum tanquam exitiale ægyptiis deploraret...»

En! quantos veritatis Magistros, quam autem in injustitia detinent; et quanta virtutis prodiga e ruderibus Paganismi producat VOLTAIRE, sed qui cum cognovissent Deum, non sicuti Deum glorificaverunt, atque ea fecerunt, que faciebant illi, quos stultissimos confitebantur.

Obj. II. Gentiles Philosophi et sapientes Ethnici poterant et suam et aliorum rationem probe excolendo assequi notitiam omnium præceptorum naturalium; poterant ea certo cognita rudioribus ad optimam vitæ institutionem promulgare; quidni et Deum et verum Dei cultum, ad quem principaliter obligat lex naturalis, sincero ac indefesso studio tandem pervestigare; maxime cum recta ratio in iisdem sufficiebat ad efformandas sapientissimas leges, ad constituenda Imperia, ad quasvis artes et scientias vel inveniendas vel perficiendas?

RESP. Ex actuali omnium ignorantia et perversitate, ex idololatria, infidelitate, libidine, simulatione, aliisque excaecatae mentis ac depravati cordis facinoribus (a quibus nec sapientissimos gentilium immunes fuisse, hactenus demonstratum) verissimum est, quod exprobrat TULLIUS: « Quotus enim quisque philosophorum invenitur, qui sit ita moratus, ita disciplinam suam non ostentationem scientiæ, sed legem vitæ putet, qui obtemperet sibi ipsi, et decretis suis pareat? videre licet multos libidinum servos... » Certissimum est, quod sola ratio non sufficiat tanquam magistra omnis seu veritatis seu veræ virtutis, ut ut exulta fuerit, sed lumine Revelationis destituta. Eam generalem hominum corruptionem conquesti sunt in omni ætate Legislatores, ipsi Philosophi, Poetæ et Oratores; ad hanc frænandam inventæ

sunt civitates et leges in ultionem criminum latæ; in eadem pravitate causæ suæ arcem posuerunt Athei; atque inde est, quod nulla Philosophorum schola totam veritatem tenuerit, ac illæ etiam, quæ de disciplina morali optime meritæ sunt, ut Academia, Lyceum et Porticus, in absurdissimas opiniones abirent.

Religionis præceptores et legum naturalium præcones constituis gentiles Philosophos? at paucissimos reperias illorum discipulos aut sequaces; tum quod ipsum non nisi cum amicissimis sua arcana communicarent, ut passim vulgus Gentilium erraret sicut ovis sine pastore; tum quod rudium aut ratio aut studium ad ea non penetrarent, quorum paucissimi sunt ad principia Religionis et morum attenti, aut satis ingeniosi, aut satis vacantes, plerique contentionis omnis incapaces, pauciores acuto ingenio sanoque judicio pollentes; tum quod paucissimi semper essent Philosophi, tanto operi haud pares, quantum est omnium rudium et a prima quidem pueritia ad veritatem institutio, pauciores etiam, qui ad hanc procurandam labores et molestias in se vellent suscipere; tum denique, quod carerent hi doctores philosophi necessaria apud vulgus auctoritate a virtute et doctrina; cum inter se perpetuo divisi de omni re litigarent, ac præterea sua vivendi ratione omnem vim præceptis adimerent, summum ipsi nefas censemtes, Deos patrios non summe venerari, et caveentes sollicite, ne hostes Idolatriæ viderentur.

Obj. III. APOSTOLUS inexcusabiles dicit Philosophos, quod non, ut cognoverunt, ita Deum glorificaverunt; cognoscere ergo Deum poterant ceu creatorem, provisorem et finem ultimum hominis, et observantia legis naturalis omnia hominis erga Deum, seipsum et alios homines officia adimplere. Unde LACTANTIUS affirmit: « Si extitisset aliquis, qui veritatem per singulos, perque sectas Philosophorum diffusam colligeret in unum, ac redigeret in corpus; is profecto non dissentiret a nobis Christianis. » L. VII.

RESP. Cognitio illa Philosophorum mere naturalis fuit, sistens in bonis naturalibus a Deo petendis et sperandis, quin supernatura et æterna attingeret; non igitur sufficiebat sive ad finem hominis ultimum simpliciter (quem in rebus abjectissimis passim et turpissimis, aut certe vanis et inanibus constituerunt), cum supernaturalis et celestis sit gloria juxta ejusdem Apostoli effatum: « nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ Deus preparavit iis, qui diligunt illum; » sive ad medium finis illius obtinendi simpliciter necessarium, quod itidem supernaturalis est gratia, sine qua homo nec per seipsum possit emundari a peccatis, nec peccata, ut oportet, vitare, nec universam legem implere. Hanc vero gratiam utique largita iis fuisset divina bonitas, si modo pro sua cognitione gloriam dedissent, et gratias egissent Deo, prout Apostolus commendat.

Veritatem illam per innumeros Philosophorum libros dispersam nemo hactenus collegit, nec colligere potest, nisi « jam veri peritus et sciens; verum autem non nisi ejus scire est, qui sit doctus a Deo; » ut ibidem ait LACTANTIUS. Præterea hic dispiciendum, qua ætate ac ubi vixerint et scripserint Philosophi, ut rite constituí possit, quid ratio naturalis valeat aut non valeat in causa Religionis: nam qui propiores erant ærae Christianæ, aut Scriptoribus sacris V. ac N. T., aut consortio fidelium usi (uti Julianus, Maximus, Porphyrius, Jamblicus aliique recentiores), multo saniora de Religione,

Ethica et Morali doctrina scriptis ediderunt, sed adjuti divinis oraculis; ut proin perperam lumini naturali adscribatur, quod Revelationi divinæ debetur.

Pluribus hujuscemodi objectionibus pleni sunt libri, *Les Mœurs, Catéchisme de l'honnête homme, Dictionnaire Philosophique....*; quas vero solidissime perstringunt TURRETINUS, ejusque editor Franciscus Vernet, *Traité de la Vérité de la Religion chrétienne, de la Nécessité de la Révélation*; et cum primis CAROLUS SANSEVERINUS S. J. in celebri opere, *Della Morale Filosofia degl' antichi Filosofi Pagani, in Bologna 1764.*

§ III. COROLLARIA.

Cum itaque quam diversæ veterum Philosophorum opinaciones, tam frequentes et turpes fuerint eorumdem aberrationes, dissensionesque et pugnæ perpetuæ; jactatae ab ipsis virtutes speciosa plerumque nomina; eorum, quos in Lycaeis et Academiis formarunt, discipuli, superbi passim et facinorosi; eorum sapientia mere humana, ac potius minor duntaxat stultitia; et quod rei caput est, cum gentilium etiam clarissimis ipsa Religionis et morum fundamenta, natura et cultus Deorum, animorum immortalitas et finis hominis ultimus non essent compertæ veritatis (id quod de Socrate Tertullianus, ac de aliis Tullius testantur) nostræ assertionis veritas apertissima est; ipso confitente CICERONE: « Jam vero nisi haec pro certis habeantur, necesse est homines in maximarum rerum ignoratione versari, quibus sublati, vel in dubium vocatis, nulla potest esse pietas, nulla sanctitas, nulla Religio; et perturbatio vite sequitur, magna confusio; fides etiam et societas humani generis, et una excellentissima virtus, justitia tollitur. » Idem: « nunc parvulos natura nobis dedit igniculos, quos malis moribus opinionibusque depravatis restinguimus, ut nusquam nature lumen appareat. » QQ. Tuscul. L. III. c. 1. Quæ rei evidencia haec etiam BAYLIO extorsit verba: « ipsa ratio suas homini tenebras, suam impotentiam et revelationis necessitatem manifestat. »

SECTIO III.

INSUFFICIENTIA RELIGIONIS SIC DICTE NATURALIS AD AETERNAM SALUTEM.

§ I. PRAECOGNITA.

Cum per gentilium apotheosin suæ etiam Irreligioni coeli portas aperire contentur hodierni Increduli; ut explodatur hic impietatis cavillus, discernendum videtur inter Gentiles, veri Numinis veros cultores, quorum uti vera Religio, ita et salus extra controversiam est; siquidem vel anteriores vel posteriores Lege Mosaica, cum Abele, Seth, Noemo, Abrahamo, Melchi-

sedech, Job, Jethro et Achior, Deum sicut cognoverunt, ita glorificaverunt fide in Deum, spe in Messiam, legisque naturalis per revelationis et gratiae subsidium exacta observantia. Ac inter Gentiles idololatras, qui vel de veri Numinis agnitione et cultu, legisque naturalis notitia et obligatione parum solliciti, vel potius ea cognitione abusi, et cum plerisque gentibus ingressi sunt vias suas ab erroribus et sceleribus infames; de quorum uti irreligione, sic et perditione itidem nullum etiam apud Naturalistas saniores dubium esse potest. Tandem vero inter Gentiles, qui ratione sua probe exulta Deum verum ex creaturis cognoverint, et sine gratiae ac revelationis ope ad speciem honestatis suam vitam composuerint; quales fuisse jactitantur Socrates, Plato, Seneca et quos non ita pridem VOLTAIRE et MARMONTEL cum insigni elogio commendarunt; præsertim JULIANUM APOSTATAM ceu infidelem fidei, sed fidelem rationi; scandalum Ecclesie, et Regum exemplar; aberrantem a Religione, nunquam a lege naturali.

Atque de postrema hac Gentilium classe potissimum queritur.

§ II. THEMATA.

I. Religio sic dicta Naturalis salvare neminem potest.

PROBATIO. Religio vere salvifica edocere debet credenda et agenda, quibus assentiri et obsecundare ex institutione divini Salvatoris necessum sit ad salutem; proin Religio tametsi naturalis (si veri nominis est) dictat, Deum esse unum et verum; a Deo esse omnia; ad Deum omnia tendere; Deum omnibus providere; Deo deberi cultum internum et externum uti dignum, ita gratum Deo; tenendam, aestimandam et amandam esse veram Religionem, ea omnia praescribentem, quæ humanitas, pietas, justitia et ratio ab homine postulant; sanctissimam Dei optimi maximi voluntatem, omnium humanarum cogitationum, affectuum et actionum normam et scopum esse; legum divinarum transgressiones gravissimæ Legislatoris omniscientis ac omnipotentis vindictæ subjacere; esse media certumque modum placandi Numinis offensi; veræ virtutis summa fore præmia; ac demum animam post mortem hominis superstitem futuram, sive ad aeternam mercedem pro meritis, sive ad supplicia sempiterna pro demeritis hujus vitæ. Verum quantum ab illa Religione salvifica distat ista Religio Naturalis, qua ad mentem VOLTAIRII et MARMONTELII gentiles Philosophi, ethnici Principes, atque ipse adeo Julianus Apostata vitam aeternam consecuti, ac inter sanctos relati fuerint? Quantum, inquam, sive fidem, sive placita, sive mores, sive fata illorum hominum species?

SOCRATIS errores et vitia ex dictis patescunt. SOLONIS, ARISTIDIS et ZOROASTRI sapientiam deturpant cum teterrima rerum divinarum ignorantia, tum idololatriæ fædissima labes. TRAJANI in ipsam naturam delicta, vitæque licentiam impudentissimam quis ignorat? MARCUS AURELIUS non minus in amore familiæ mollissimo, ac in obstinatione idololatrica ridiculus magis, quam ex sapientia et clementia spectabilis erat. ALEXANDER si ab immanni non raro furore, ab excessu intemperantiæ, ab arrogantiæ ineptiis vere Magnus fuit, quomodo sanctus erit? JULIANUS fors quia Apostata a Deo ad idola, a Chris-